

Jégbarlangok Alsó-Fehérmegyében*).

Erdély!

Kinek kiáltsam, milly szép és szegény vagy,
Gyászolva elhunyt méltóságodat?

Csak emlékezned kell, hogy el ne szunyadj.
Erdélyi.

Abrudbánya, jul. 23-dikán 1855. Másod napja, hogy Abrudbányáról, már a rómaiak előtt Auraria magna nevezet alatt ismeretes gazdag ércztelepről, irányozzuk kirándulásainkat Alsó-Fehérmegyének megragadólag regényes, elbájoló vidékeire, édelegni a természet ártatlan örömein, elandalító kellemein akkor, midőn az „auri sacra fames,” az incselkedő arany varázshatalma, a károly-fehérvári pénzverdétől a zalatnai és abrudbányai aranyváltó asztalokig szakadatlan csábok közt nyugtalanított bennünket. Annyi csáb és inger ellen a csendes természet enyhe kebelén keresünk gyógyszert, s lelénk nyugalmat.

Julius 23-dika derült reggelén kilencz vándorlovag ugratott ki a lelkes Fangh István bányanagynak vendégszerető udvarából. Miként Abrudbánya bámész népe a két málhás lóra nehezült terhes általvetőkből kiveheté, az indulás három napra szólott. — A városból kijutva, legott érezni kezdék az apró mokány lovak, hogy tüzes vérű, virgonc magyar ifjak sürgölik. Egy kis rákosmezei lófuttatás rögtönöztetett a Veres-Patak (Válye-Rossi) balpartján elvonuló ügyesen tatarozott pályán. Eléggé igyekvék Józsi, a jóízűen tréfalkozó magyar-román kalauz, mérsékelni az ifjú vándorok versenytüzét: hasztalan; neki is velök kellett iramodnia. Sajátságos alak volt vézna, sugár gebéjén ez a Józsi. Mintha csak Megyerink kekedett volna lóra hamvaiból, a péleskei notárius Zajtay uram személyében. Az ifju Phaëtonok ezen meghurczolása ellen egyben ta-

*) Mutatvány illyczimű kézirati munkámból: „Naplójegyzetek erdélyi útazásomból. Ajánlva gr. Mikes Árpád, gr. Eszterházy Gyéza, b. Kemény László, Petrichevich Horváth Károly vándortársaimnak.“

lált vigaszt, örömet és panaceát, a szive táján csüngő, pálinkával telt sövényes palaczkban, melyből koronként egy-egy húzamoszt ivott.

Útunk az Abrudpatak jobb partján azon völgyben haladott, mely Erdély legregényesbjeinek egyike. Gura-Rossin, Abrudfalván s Kerpenyesen, az aranymosók tördenyilainak zajos csörömpölései közt átkelve, a kristálytisza Aranyos folyó jobb partjához jutánk. Itt útunk nyugotirányba fordult, s az ügyesen összerótt hidon áthaladva, Topánfalvára (sajátlag Alsó-Csertesre) négy órai lovaglás után megérkezénk, s az erdőszeti hivatal udvarán, hová Abrudbányáról ajánlólevelet hozánk, lenyergeltettünk.

Első gondunk volt magunkat az erdőszeti hivatalnál bejelenteni; s a főerdőmester Radischnigg Károly urnak, ki akkor sajnálatunkra távol Kolozsvárt volt, úri családjánál tettük tiszteletünket. A francia születésű s magas miveltségű úrhölgy, életvidor nyájas kisasszonyával együtt, kitünő előzékenységgel fogadott. A virágkor csinos társolgású ifjú emberei közt hétköznapi egyformaságából kikelt a ház, rögtön megelevenült és ünnepi díszet látszott ölteni. Izletes ebédhez ülénk. Fesztelenül folyt a társalgás. A kifáradt test üdülése mellett a lélek is megtalálta élvezetét. Nincs kellemesebb benyomás, mint mellyet a valódi miveltség embereinek új ismeretsége gyakorol lényünkre. Ez által emberismeretünk szebb oldala tetemesen gazdagul, a házias élet új alakban rajzolja le magát előttünk. Az ismeretek tengeréből fölmerülő eszmék tágitják világnézetünk körét. Általában ez által az, a mi bennünk tisztán emberi, nemesbül s felmagasul.

Míg szivélyes áldomás poharak emeltettek az úri család kedves tagjaiért, az alatt az udvaron lovaink a havasi kirándulás tovább folytatására nyergeltettek, s a vadon táj egyik völgyében állomásozó erdősztéhez számunkra a tisztai irodában ajánlólevél szerkesztetett.

Megpihenve, lélekvidoran távozáunk a vendégszerető ház asztalától, s leszállottunk az udvarba karavánunkhoz. Csakhamar nyeregbe vetők magunkat. Egy mellénk rendelt román kalautz vezérlésénél fogva, ki a sziklabérezek fenyves-rengetegjeinek keskeny ösvényeit biztos helyismerettel tudta célpontunkhoz irányozva fölvenni, derült kedélylyel ugrattunk ki a pázsittal borított udvarról, s egy lankás hegyoldal kanyarulatán csendesen bocsátkozánk le két sziklahegytől zárolt azon vadregényes völgybe, hol a kristálytisza Aranyos szirtdarabokkal behintett ágyában tajtékozva s csattogva zuhog, s ha a szél hallgat, ha a rengeteg nyugszik is, lár-mája örök lázadásban tartja e gyönyörű kietlenséget. Három óra volt délután, egyike a leghevesebb nyári napok alkonyuló óráinak.

A völgybe szorult hőség a gőzfürdő tikkasztó erejének fokára hágott: mire nézve felső öltönyünket a nyeregkápába illesztvén, kényelmesen ügettünk kalauzunk után, kit a bohókás Józsi nyomban követett. Sajátságosan hánykolódott hátán a megeresztett szijnál fogva kozák módra rézsut vetett hosszú esőví lőszer. Kedvderítő enylgések közt folyt útunk a vadon vidékben, mellynek igéző tekintete kitörülhetlen benyomást tett kedélyünkre. Ránk borult végre az enyhítő rengeteg sötét árnya, s ott lepett később az éj homálya. A vadregényes táj, mellyet apró lovainkkal átkalandozánk, megérdemli, hogy a természet ártatlan keblén háborítlanul élvezett öröm-órakért képét minden vonásaiban hiven rajzoljuk.

E táj, melly természeti szépségei varázserejével egészen elbájolt bennünket, alkrésze azon sziklás hegyvidéknek, melly „nyugoti havasok“ nevezet alatt válaszfalat von Erdély s a nagy testvérhon között. Erdélyben a természeti szépségek ezen gazdag hazáját századok óta míveletlen, félvad nép lakja. Őket Erdélyben közönségesen móczoknak, mokányoknak (havasi oláhoknak, vagy újabb nem tudom milly történelmi nyomokon, románoknak) nevezik. Kisded, erőteljes, zömök emberfaj, többnyire oláh (román) eredetű; öltözetében, szokásaiban, nyelvében durvább minden lakóinál Erdélynek; vagyona marháiból, juh- és kecskenyájából áll, mellyeknek teje s húsa eledelt, bőre pedig öltönyt nyújt neki. A mokány nyáron kalapot, egyéb évszakban pedig kucsmát visel; mellénye s nyakkendője nincs; derekát néha egy arasznyi széles túsző szoritja, megrakva vasfűlű rézgombokkal; abaposztószerű darócz nadrágja magyar szabású, zsinór nélkül, s derekára körültekert szija hasonlóan gombokkal kirakott. Mindezt a bocskor egészíti ki, mellynek szija szárközépig van tekerve. — A mokány nő rendszeren nem sok öltönnnyel bajlódik. Fején turbánszerűleg tekert fehér kendő, mellén sokszoros gyöngy, közbefűzött pénzdarábokkal; deréktől felsingnél szélesebb; elül-hátul lecsüngő kettős tarka szörkötő (katrineza); mindez alól darócz nadrág jön le bokáig, mellyhez azt a bocskorszij szoritja. — *A ruháimemlékek mint maguk kizárólag.*

A mokány csendes, nyugodt, nem csekély jele nélkül a szemjárásból kivillanó ravaszságnak. A bántalomért boszút forral, de azt végezni általában rest. Hunyászkodó félelemből, tartózkodó telve rejtelmekkel; hitéletileg vakbuzgó, babonás a szájalomig. A nép nagy része, a vallás fő fogalmán kívül, a polgárosodásnak — mondhatni — egy eszméjét sem bírja. Az emberisedésnek e nagy hiánya elszigetelt életében fekszik. A falvak házai némely vidéken egész mérföldre nyúlnak elszórva úgy, hogy legtöbbször utczája sines; hanem minden család háza körében bírja öszves földbirtokát:

a honnét a tagosítást itt maga az anyatermészet már akkor hajtá végre, midőn az első emberpár megjelent e tájakon; csak egy-egy kisszerű oláh templom mutatja, hogy mintegy azon tájatt van a falu közepe. A házak beltere háziállataikkal megosztva. Eledelök tej, orda, túró, kevés hús (ünnepek s lakodalmak alkalmával), rendszeren sovány puliszka (törökbúza-liszthabarék, péppé süritve). Gyümölcsfa a vidéken, hihetőleg az égalj zordonsága miatt, sehol. Háziállataik juh és sertés; kecske, szarvasmarha kevés; lovakkal szállítanak, mellyek a hegyes kősziklákat igen ügyesen mászszák. Szekérút nincs; szekéren járni vagy szállítani nem divat. Életök nagy részét pásztorkodásban töltik; mások faedények készítésével, szénégetéssel, tutajozással foglalkodnak; készítményeiket sokszor harmad kézen a kolozsvári vagy más közeli vásárra szállítják eladni. De sokan soha ki nem lépnek völgyeikből, s az egész világ ismeretlen előttük. Ezen elszigetelt életmódjok nagyrészt oka a szellem épen semmi vagy parányi fejlettségének. A népnevelés szózatára nem riad itt föl a pihenő viszhang. A szent eszme valóításának maga a vidék zordonsága s az életmód látszanak utját állani. Népiskolák itt nincsenek. Kikeletkor az apró nemzedék a nyáj után áll: tanítást hallgatni nincs ideje. Erős télen, mi pedig e vidéken közönséges, a hófuvataggal borított völgyekben egy lépésnyire sem távozhatik a gyermek az apai laktól; sőt néha az ölnyi magasságu hó miatt még a vének sem járhatnak a sok helyt távol eső templomba. Illy mostoha helyzetben hogyan mivelődjék a nép, miként derüljön az ész? Pedig a nemzet erkölcsi erejének a népmiveltég legszilárdabb alapja. Elborul a lélek e táj népének erkölcsi állapotján. Ezt így értve, nem csodálhatjuk azután, hogy egy K r i z s á n D s u r s, H o r a, K l o s k a J u o n és mások olly vérfagyaló merények végrehajtására zaklatták e sziklabérczek népének vad indulatait.

Tegyük be a mult könyvének lapjait. E nép sem a régi többé. Az élet őt is sokra megtanítá. Az urbériség nyügeiből kibontakozván, majd kifejti ő is — bár lassan — erejét, s a béke malasztos ölen ő is ügyekszik átültetni a művelődés virágait keblébe: s léssen szeretet a fajok, Isten áldása a hon fölött. E szent hitet szívünkben ápolva, bizzunk a jövőben, melly meghozza mulhatlanul az emberseges törekvések jutalmát. Most azonban térjünk a szép természet igéző, mindig változó, kifogyhatlan bájaihoz.

III Bükkök rengetegének árnyában kigyódzék ösvényünk. Minden lépten magasbra emelkedénk a hegy orma felé. Felebb az örökzöld fenyvektől szegélyezett kövér legelőkön egy-egy pásztorlak, fehér-lő tehéncsorda, lábunk alatt szédítő mélységben kristálypatakok,

távolabb óriási hegyesúcsok, oldalaikon festői barlangokkal, regényes tájképet alkotó zuhatagokkal, égbe emelkedő sziklakupokkal. Minő zordon, vad és visszataszító tekintete van ezen ismeretlen völgyeknek télben: olly bájos, megható s érdekes tavasszal és nyáron. Mindenütt terepélyes tölgy, sűrű lombozatu bükk s szálas fenyőkre, magas szirtekre, esörgedező patakokra, bugyogó forrásokra talál a vándor; a legelő buja növényzetű, a folyókban fürge pisztrángok uszkálnak, s a sötét rengetegeg keblében a vadakezrei tanyáznak. Némelly szakadásokban sok évig halmozódik o l v a d a t l a n hó óra, s az évek számát a hó közé szorúlt száraz avarnak rétegeiről lehet megtudni. — Lovagesapatunk haladott. Balra maradtak alig felismerhetőleg Ponorell, Szekatura, Nyágra hegyi falvak; keskeny, félig törött utak, s helyenként nyomot vesztő ösvények vonultak el a magas hegyfal oldalán; majd egy-egy sötétveres sárfészken gázoltunk keresztül; helylyel-közzel sokszínű kavics tünt ki, tovább egy-egy szirtborda, számtalan ékezzel a hegytetőrül, a völgy aljáig lenyúlva, mintegy szándékos oldalerőssége valami gót egyháznak. Balra száz ölnyi mélységben átlátszó habjai nyargaltak egy havasi folyónak, mellybe szálas fenyvek zuhantak be itt-ott, magasra korbácsolva a beléjük rohanó víztömeget, melly ködívét képezve hullott vissza csillámló gyöngyökben.

Az első hegyvonal hátgerinczére érve, lovainkat néhány perczig pihentettük. Jobbra tőlünk sovány szántóföldön szigorú rozskalászok hullámozottak még nem virágzott zöldjükben; amodább ekkor kezdte hányni kalászát a törpe zab. Útunk e fensíkon néhány puskaövésnyire kigyódzott a fűgazdag kaszálókon, mellyeknek pompás színvegyületéből nyájasan mosolygott felénk számtalan bokorbul a kékellő keresztés tarnics (*gentiana cruciata*). E tájon tavaszi elevenségben volt a virány. Az alkonyharmat fris, a hegyi virágok s gyógyfüvek illatos lehelete andalítólag hatott érzekeinkre. Milly gazdag aratás kínálkozott itt a szenvedélyes fűvésznek. Sajnos, hogy társaságunkban illyen egy sem volt. Elmúltak a szép napok, mikor Diószegi kalauzolása mellett Hanák barátommal életvidoran nyargaltam be Zobor (hegy, Nyitra felett) regényes tájait fűvészkedés végett. Azóta nemtóm s a változott idők más irányba terelték munkásságomat.

Illy eszméken merengett lelkem a gondolatok végtelen hónapban, midőn az alkonyuló nap sugarainak mosolyával találkozánk egy sűrű fenyves szélén. Fényben voltunk mi, fényben usztak a távol havasai. Nagyszerű jelenet a természetben egy égbe emelkedő óriáshavas. A nap őt köszönti legelől, s legutól is őt. Hasonló hozzá az emberek közt a lángelme, ki évekkal, századokkal megelőzi

korát. Völgyben ül a nép, és sötétben tapogatódzik körötte, midőn ő már látja a világosságot. Neki már jelen, mi a sokaságnak még jövő; s még jelen az a fénykor, mi a sokaságnak már rég elmúlt: élete kétfelé mélyen benyúlik az emlékezet és remény országába. — Mint perzsák, lóhátról búcsuzánk el a leáldozó fénykirálytól. A fenyvesbe merülénk, keskeny ösvényünk a szálas fenyvek közt a bérczető felé csavargott. Az esthomály beálltával minél magasabb hegyfokra hágánk, annál frisebb, mondhatnám hidegebb hegyi lég lengette át a vadon vidéket. A fenyűágak tűszálai közt átlibbenő légfolyam gyöngéd suttogása, a mokány lovak apró mancsai alatt fel-feldobogó föld, a vándortársak tréfadanái, s főleg Józsának medveriasztó egy-egy vad kurjantása volt mindazon életjel, melly a sötét éj első óráiban a fenyvesrengeteg oldalán életre mutatott. Komorsötét az éj, siri csendben a vad vidék, és mi biztos kalauzunk után, mint igazhivő moszlem Mekkája felé, folytattuk útunkat. A hegy ormán elvégre megáll vezetők, s jelenti, hogy most már annyit lefelé, mennyit eddig fölfelé. „Éljen a szép haza!” örömkialtással fogadta a felvidült karaván e vigasztaló kijelentést. Lovaink kifujván magokat, kezdünk a völgynek ereszkedni. Alig lejtettünk kétszáz ölnyire, az éji lovagok megállanak, s az iszonyú mélység miatt nyergeikből leszállanak, magokra hagyván a szűk ösvényen lézengve haladó szegény gebéket, mellyeknek a sziklás utakon biztosabbak lépteik emberénél. Kiki közölünk saját lova után vagy előtt lépdelt a borzasztó völgy oldaltékervényein. Köröttünk mindenütt sötét az éj, csendben aludta mély álmát a nagy természet. Az ég derült, a csillagok ragyogása innét a magasból tisztább vala. Csak egy pásztortűz pislogása, csak egy vad csörte-tése, egy bagolyhuhogás sem volt hallható. Még a források ere is, mintha pihenni maradt volna vissza a bércz sziklaüregeiben, ennek csörgedezése sem zavará a néma éj komolyságát. Félóra telhetett így gyalogolásunkban, midőn a mélységből — mint túlvilági hang — felénk lebeg a völgyi patak felbátorító zaja. Az ifjak löszerekhez kapnak, s puskaropogások verik fel a völgyet édes szenderéből. Erre kuvaszok ugatása is hallatszik, s remény szállott a keblekbe. Ezentúl a „hurra“-knak vége hossza nem volt; míg utoljára a hegy aljából emberi hangok is jutottak föl hozzánk. Ekkor már lelkiünkben ezélnknál valánk, mit fáradt testünk ohajtva-várt nyugalomára egy óranegyed mulva csakugyan el is érünk, átkelvén a patakon, mellynek zaja első vigasztaló hangul szállott fel hozzánk, a bércz-oldal keskeny ösvényein botorkázókhoz. Éji tizenegyedfél órakor a Gura-Disgyitului mellékén fekvő erdei tisztai szállodába jutánk, hogy nyolczadfél órai folytonos lovaglás után, lankadtan, s az éhség

miatt majdnem egészen kimerülten, elképzelhető. (Zajos közeledésünket a völgy népe nem tudván mire magyarázni, az erdőszhajduk (gornyikok) talpra szökdeltek, s a patak hidjánál éber figyelemmel vártak bennünket. Kik vagyunk s miben járunk, útmutatóinktól röviden megértvén, teljes készséggel vezettek mindnyájunkat a tisztai lakhoz. Mig az erdei lak előtt a sürgés-forgás tartott, azalatt a tisztai alerdősz, Skultéty Márton úr is fekhelyéből lábra kapott. Átvévén Topánfalváról magunkkal hozott ajánlólevelünket, kitünő szíves-séggel fogadta az óriásbérczek közé hasított s örökzöld fenyvekkel koszorúzott vadregényes völgyben a vándorlovagokat. Magunkat egészen honn találók. A völgyben sötét éjszaka volt, mintha mély kutból néztünk volna ki a csillagos égre. Az ismerkedő beszélgetés alatt az izmos gornyikok málháinkat a tágas fenyűdeszka-terembe hordák, lovainkat lenyergelék, s két hegyi patak összeszőgellő buja gyepnyelvén kipányválták, ügyes örökrül gondoskodván, hogy mellettök viraszszanak; mert e vidék román ajku gyér lakói közt is akadnak havasi betyárok, kiknek lelke épen úgy reszket más lováért, mint a Tisza beláthatlan rónáin nem nyugszik addig a cseles pusztai lóköető, míg idegen ember lovának szórére kapván, tova nem áll vele. — Megjelenésünkre a konyha is föléledt; vidáman lobogott benne a száraz fenyűhasábokkal élesztett tűz; az erdőszhajduk ezalatt egy leölt juh feldarabolásával s ízletes elkészítésével foglalkodtak. A derék al-erdősz, mint háziurunk, megértvén mi hozott bennünket e vadon vidékbe: legott egy tapasztalt vén gornyiknak erélyesen megparancsolá, hogy rögtön lóra kapván, a jégbarlangba (Gyeczár = fagyos hely) juthatás végett, más nap délig minden szükséges munkálatot megtegyen; ki is egy óranegyed mulva az éj sötétében útnak indult: mi pedig a párolgó paprikás mellé asztalhoz ülünk. — Kényelmes kipihenésünkre is ezélszerű intézkedés tétetett. Száraz havasi takarmány, lepedőkkel fődve, volt az éji nyugágy. Rövid étkezés után nyugalomra bocsátók fáradt tagjainkat. Néhány órai csöndes álmom után megújulva ébredünk fel. A nyári nap már magasan járt; de a mély völgy felett még a frísítő hajnal szürkületfátyola lebegett. Reggelink készült; lovaink nyergeltettek; az ifju útasok löszereiket vizsgálák, rendezék. Reggelizés után nyeregbe vetők magunkat.

Gura-Disgyitului, jul. 24. Reggeli 8 $\frac{1}{2}$ órakor Gura-Disgyitului mellől tizenöt vándoregyénből álló karavánunk éjszakanugoti irányban elindult látni Erdélynek természeti két ritka tüneményét, miket még azon vidékeknek is csak merészebb pásztor-suhanczai ismernek közelebről. Ösvényünk egy bő forrásu bérczi

patak által hasított völgyön kigyózdott, mellynek két partján fűszeres havasi növényekkel borított kaszálók terültek. A tiszta lég, megfrisülve a lombok s fűszálakon ülő harmat ezüsteseppjei által, mondhatlanul kellemessé tette a reggeli lovaglást. Egy rövid óráig a völgy tekervényein haladva, egy éjszaki irányban megnyílt sziklavölgy torkolatához jutottunk, melly e hegyek román ajku lakosai előtt Gura-Ordinkusi néven ismeretes. Jéghideg csermely szalad végig a kisebb-nagyobb szikladarabokkal előzőnlött vizágyon, s alább völgyi nagyobb testvérének medrébe zajlik. E két patak által alkotott földszegleten megállította karavánunkat vezérünk, a jó Skultéty, s a nyergekből kiszállván, embereink kipányválták lovainkat a fűgazdag pázsitra legelni; mi pedig vándorbotokat vágván a közel cseplesz hajtásaiból kezünkbe, fölfelé indulánka csermelyágy sziklalapjain, hogy megtekintsük azon barlangot, melly már vadregényes fekvésénél fogva is tündérszépségben jelen meg a természet kebelén. — Sajátságos, hogy az örökmunkás természet nagyszerű alkotásain, távol a kémlő világ embereinek vizsga szemétől, elrejtődzve mindentől, mi élő lény, óriáshasadékokban, majdnem feneketlen sziklaüregekben titokszerűleg működik.

Félórai zergeszerű szökdécelés után elértük végre a barlangot, mellynek neve Porta Juonelli Juon (Juonelli János kapuja), így nevezve egy ismeretlen korbelt haramiától, ki — a monda szerint — itt ütötte fel tanyáját. E havasi táj zordon völgyének bal sziklafalában van a barlangszáda, mellyből festőileg tör ki a szabadba s ömlik a völgybe az ismeretlen bérczüreg kristályvize. Omlásában nincs harag; szelíden hull alá, mint egy kibontott szöke hajtekeres selyme. Hogy ez ifju bérczszülött sirva, lármázva ne zúgolódjék az anyatermészet mostohasága ellen: puha ágyat készített számára. A lejtős szirtoldal szikladarabjait a barlangszádatól le a völgyig lágy mohszálakkal gazdagon vontá be, hogy legyen első pályafutása zajtalan és csöndes, mint az ember első életkorának angyalboldog gyermekórái. Művészi vászonra érdemes az elbájoló tájkép, melly a keskeny völgy ezen pontján magát a szép érzetű vándornak, a természet hű barátjának lefesti. Távol van ugyan innét mindaz, mit nagyszerűnek szoktunk nevezni. Égbe nyúló kopár szirtoszlopok, sárkánytorokkal ásitó sziklarepedések, rajnaszerű vizesés, vagy öserdők tündérzúgása; — mindezek nem villanyozzák itt fel, mintegy varázsütésre, a figyelmet. De a csendes völgy ölében némán, hallgatagúl lebeg mégis valami olly szende, a lelket olly édes-kellemesen érintő az egyszerűen szép táj fölött, hogy tőle első pillantásra megválnunk nem lehet.

A mohágyon szétömlő vizesés bokros szegélyén mintegy hat

ölnyi magasra haladánk fel a barlangszádába. Évtizedek óta nem járt itt ember, vert ösvénynek, lábnyomnak legalább semmi jele. Minden ág, a leggyöngébb növényhajtásig, a nem háborgatott természet változatos működésének rendezetlenül is megkapólag szép állapotjára mutatott. A barlang mészkő-torkolatában megállapodánk. Képződésének még mindig első szakát éli e sziklaürege. A nagyszerűségnek, mit Erdély egyéb barlangaiban ámulattal szemlélünk, itt még semmi nyoma. Jobbra, a barlangtorkolat belsejében, egy másfél ölnyi szirtemelvény áll, mellyre evetként szöktünk fel, hogy az éjszaki irányban elnyúló magasabb sötét torkolatba (Juonelli bel-teremébe) pillanthassunk, melly az ifju vándorok puskadur-rantásait megrázkódtató ágyumorajjal viszhangoztatta. Leszállván az emelvényről, fáklyákat gyújtánk, s a két ölnyi magas éjszaki nyílásba hatottunk föl egymásután. Itt már kezdődött a gyér csepegés: de cseppkő-képleteknek még parányi nyoma. Az egész, alig két ölnyi széles, négy öl magas és mintegy negyven öles hosszú sziklafolyosón semmi figyelemre méltó természeti tünemény. Kriptai csend, borzasztó éj mindenütt. Denevér, rovar vagy egyéb élő lény életjele sehol. A szirtnyílás éjszaki lehajló végén megállapodánk, hosszú fáklyánk lobogó lángját előre tartók, hogy láthassuk, hová kanyarul az. A szövetnek világa át nem törheté a vastag sötétséget, melly szemünk előtt mindent eltakart. Szikladarabok után nyúltunk, hogy megmérhessük, meddig terjed az ür. Megdőbbsentünk, midőn a pokoli mélységbe zuhant kődarab után több másodpercze vízloccsanás örvényzaja hatott fülünkbe. Többször ismételtük ezt; mert borzasztólag érdekelt a rendkívüli jelenet. Minél súlyosabb volt a kő, melly a mélységbe nyargalt, annál rémületesb volt a magasba törő alvilági zaj. A hajdankor mesés Phlegethonának sötét képe lebegett előttünk. Igen sajnáltuk, hogy zsineg nem volt nálunk, mi által megmérhettük volna e bérczvidék sziklaméhének Tartarusát. (A rontva alkotó természet ezen vegybontó konyhájában évezred óta működhetik rejtekben, zajtalanul; és századok, sőt évezredek illannak el, egészen más emberfaj áll a kihúnyt helyére, míg a nagyszerű kép, az óriásbarlang, új tüneményként jelen meg a természet kebelén, hogy bórzádva lássák a népek az öserőt, mellyet Isten az örökmunkás természetbe zárt. Juonelli, a sziklák vad fia, midőn e barlangot először menhelyül választá, talán egyuttal sírul szemelte ki üldözőinek e pokoli mélységet, hogy behányja őket kérélelhetlenül.) — Hátat fordítánk e borzalomhelynek, s fáklyavezérünk kaulazolása mellett kisieltünk a szabadba, hol a napvilág kedves mosolyával találkozánk. Napfény és barlang-sötétség, milly ellentét a természetben! De nem látjuk-e ezt az ember életfolyamán is? Vagy

mi az ifjúkor egyéb, mint éltünk bájós napfénye? Mi az aggkor más, mint életpályánknak barlangötét sárba hajló szakasza? És a fény, létiünk ezen elborult szakaszán? Nemes szív és derült elme, homnét boldogító fény ömlik éltünk alkonyára. Ezek azon ikrek, mellyek bájfényt árasztanak földi létünk egész folyamára. E kettőt birtokba ejteni, embernek e földön legszentebb, legdicsőbb feladata.

A barlangtorkolatból esendesen bocsátkozánk alá a völgybe, mellynek patakkövein ugrándozva, félóra elteltével karavánunkhoz érkezünk. Rövid pihenés után — mialatt lovaink nyergeltettek, — nyugoti irányban megindulánk Ordinkus hegyének. Ösvényeink, — miként tegnap — majd szédítő hegyhasadékok szegélyein, majd gazdag növényzetű havasi virányokon, majd pedig fenyvesrengetegek kinyúló keskeny nyelvének enyhítő árnyában csavarogtak mind felebb és felebb a béreztető felé. A hegyhajlások bájós ölén itt-ott szénagyújtó fürgé vászonselédékekkel találkozánk, kik bámészan fordultak az úri nép felé, mintha kérdezni akarnák, vajjon mi hozta e városi tündéreket, illy tikkasztó nyári hőségben, a sziklabérezek magaslataira? A havasi léget megfűszerező illatár előzőnlé az egész vidéket. Elandalító légkörtil valánk körülvéve. Nem messze tekervényes ösvényüinktől, emberül idomított boglyáján tisztelen állott egy hajló korú oláh pap (román pópá). Jó kinézése mutatá, hogy tiszta lég, egyszerű táp, mérsékelt munka voltak elemei szakadatlanul. Fején ülő idomos fekete báránykucsmája alatt tisztelen képén vidáman mosolyogtak az életkedv piros rózsái; vállára folyó ezüst hajfürtjei s mellét borító hófehér szakállá a nyári forró lég hullámain hintáztak. Vászonszövetű tiszta változóját (fehértűháját) barna posztómellény szorítá testéhez; fehér vászon lábravalója csizmaszárába merült; izmos karjával forgatta a villát. Mintha Neptun tünt volna fel a hullámokon tridensével: olly tünemény volt élemedett de életvidor, erőteljes pópánk a fris szénaboglyán. Szívesen köszöntök őt, mit ő egész becsülettel fogadott. Tudni kell, hogy Erdélyben — igen kevés kivétellel — az oláh lelkészt (legyen az egyesült vagy nem-egyesült görögvallású) egyedül megeresztett s híven ápolt szakállá különbözteti meg híveitől. Miért? nem magyarázom. Az ő állapotja sanyarú mind anyagilag, mind szellemileg.

Hogy Szkerisora havasi falu határán járunk, a bérezoldalon elszórt tanyákon kívül bizonyítá a tőlünk jobbra eső kopár dombháton szerény egyszerűségében esendelő román templom is. Kalauzunk iramodni kezdett s mi nyomain ugratni. Félórai ügetés után feltűnt előttünk a Mjelura (Bárányhegy), jobbra nem nagy távolban a Gaina (Tyúk), délnyugotra pedig a Bihar nevű havasok meredtek komoran az égre. Az ebnapok bágyasztó hőségében is vastag hóré-

tegek csillogtak át hozzánk a sziklahegy oldalának homorodásaibul. Míg e havasok óriásképen csüggött tekintetünk, lovaink ismét kövér kaszálón haladtak velünk keresztül. A föl-földobogó pázsitösvényen, befejezésül, versenyfutást rögtönöztünk, s a Mjelura hegység Gyeeczár nevű alján czélunkhoz érve megállapodánk. — Lovainkon, a fárasztó utazás terhei után, könnyítve lón; a nyergek leszedettek, s a jámbor párák, miután néhányszor jól megforgatták volna magukat a lágy gyepen, kipányváltattak legelés végett a havasi illatos növényekkel gazdag kaszálókra; mi pedig a bérezorom sűrű erdeje déli szegélyének enyhítő árnyában települtünk le, kis időre kipihenni a tikkasztó nyári hőség nyomasztó hatását. Embereink, míg lovaik éhes-mohón falták az izletes tápot, száraz galyakból hatalmas tüzet raktak, melly loborszerű lángnyelvét magasán hányá fel a tiszta forró légbe. Nem sokára a meggyült eleven szén mellett fanyársra vont kövér liba pirult. Az eledellel terhelt általvetők, kulacsok, málhák s egyéb szerek elhelyezése után, magunkhoz vevők azon öltönydarabokat, mellyek megváltozott zordon időjárásra voltak szánva, s megindulánk a derék Skultéty úr bátor kalauzolása mellett jelen kirándulásunk ohajtva-várt végpontjához, a tündérképekben rajzolt jégbarlangokhoz.

Az erdőszélen fölegyenesedve, a sűrűségbe hatottunk, lőszerrekllel vállunkon, télies posztó-felöltökkel karunkon. Csekély, alig felismerhető ösvényünket marhanyomok alkoták. Törpe eszerjék közt, elszigorodott alacsony tölgyfák árnyékában kigyózdott gyalogösvényünk a hegytetőre fel. Különös, hogy míg alantabb elnyúló hegyhátakon komor fenyveserdők sötétlettek: addig itt a magasság fő pontján, a korona-alakú bérezoromon tölgyek lombkoszorúja virult, de félénk-bágyadtan, mintegy érezve, hogy e sziklakúp nem az ő eredeti hazája.

Egy óranegyedig gyors léptekkel haladtunk a hegytetőre, midőn hirtelen, nem várva, még csak nem is sejtve, párkányán állottunk a tölgybokrok s havasi kúszó növényektől körülszegélyezett, szédítőleg mély barlangüregnek. Ámulat lepott meg mindnyájunkat a csodaszép jeleneten. Ez tehát a vidék román népének nyelvén úgynevezett Gyeeczár (fagyos hely). Alakja átmérőjében mintegy nyolcz ölnyi üst, mellynek szirtfalai tizenhat öltre suhadnak függőleg a mélységbe. Benne a hőtömeg ezüstként fényledezett. Az előürnek (crater) födele a magas ég kék boltozata. A belébocsátkozás kalandos vállalat, nyaktörő merény. A rendkívüli benyomás első perceiben lemondtam ez irtózatoss alvilági utazásról. Nem így vakmerőségig elszánt ifjú vándortársaim. Ők téliesen öltözködve, s kétesövű puskaikat vállukra vetve, a faklyavivő gornyikok s kalauzoló alerdő-

szüink után megindulva, rászánták magokat az életveszélylyel fenyegető vállalatra. Mentek, vagy inkább esúsztak négy kéz-láb, mintegy hátukra ereszkedve. Borzadva néztem minden tagmozdulatot a magasból. A lebocsátkozás az üregnek egyedül déli részén lehetséges. Itt a sziklafalból mintegy másfél lábnyi széles, s kilencz ölnyi hosszú, menedékes kőpárkány áll ki, mely az egymáshoz kötött függőleges lajtorjáig (életvesztőig) lejárásul szolgál. A párkány bal részén sziklafal, jobbán karfa, kőszirtbe eresztett ingatag lábakkal. Legveszélyesebb a lajtorjáig hatolni; mert a simára csiszolt mészkő s nyirkos fekete televény miatt nincs sehol de csak egy biztos támpont is. Az ásító mélységbe zuhanás ellen a karfa biztosít némileg, s a sziklafalból kinőtt cserjék indái nyújtanak vékony reményszálakat. Utitársaim már sorban a lajtorjácson csüngtek nagyobb-kisebb mélység felett: én pedig még mindig az előür párkányán ültem, remény s aggály közt tekintve utánok a hajmeresztő mélységbe. Végre puskadurranások mennydörgő moraja s harsány „hurra“ kiáltások hirdették az örömet, hogy az alászállás szerencsésen megtörtént. Most engem vett a zajos társaság ostromba a mélységből. A buzdító, bátorító szózatra neki indultam én is. Minden fűszálban, bokorágban, lajtorjafogban mentő horgonyomat képzelém. Elvégre én is a tiszta hőtömegben állottam, törülgetve az izzadás-cseppeket, melyeket az óvatos elővigyázat szülte szakadatlan feszültség idézett homlokomra. Most már szabadon lélekzettem, mint a ki tört sajka deszkáján menekült békepartra zajló hullámok közül. Milly mélységű az előürben a hőtömeg, meg nem határozhatom; de mi két-három ölet lejthettünk az első barlangszádaig. A nyomasztó nyári hőség miatt a hőtömeg felső rétege olvadni kezdett, s a hólé az első barlangba szivárgott: ez okbul kénytelenek valánk a több négyszeg-ölnyi téres, tükörsima jégfalakon hóvizben járni. Merev jégrétegre vergődven, egy kupidomú jéghegy lábához rakók le nélkülözhető szereinket, s körülvizsgálók az első barlangot.

Midőn a Gyeczár üstszerű sziklaüregébe lebocsátkozám, meglepetve érzem magamat, mint talán még soha nem. Négy nagyszerű teremből áll e jégboltozat, e földalatti tündérhon. Képzeletem fellobogott fáklyájánál égi lakot véltem látni itt. Egyszerre, mint varázsérintésre, örök feledékenységnek bocsátám a golgotai út borzasztó fáradalmait, az ide zarándoklás kinzó gyötrelmeit, azon nem látott nagyszerű képekért, melyek e sziklapalotákban előttem állottak. Ohajtanám csak egy óranegyedre Erdély Scott Walterének mesterileg színező műecsetjét, hogy rajzolataim megközelíthetnék a valót, melly itt a fenséges és csodázzép vegyületében egyetlen.

De bár nem birhatom azt, megkísértem mégis vázolni a képeket, melyeket a természet alvilági működése festett elénk.

Miként felebb érintém, a téli színben dermedő, földalatti város négy nagyszerű barlangból áll. A külső a csarnok, a legbelső a szentek szentje. Az előürben veszteglő hőtömegről lebocsátkozván s a csarnok antikyszerű nagy portaleján átkelvén, a kristálytiszta jégpadolatra léptünk. Első perczben némán, csodálkozva hordozók meg tekintetünket a roppant üreg mészkő-boltozatán, mellynek hol keskenyebb, hol szélesebb nyílásaiból festőileg, mondhatnám, szobrászatilag csüngtek alá, különféle műalakokban, a kéklő jégkristályok. A bejárásnál legott éjszaki vonalban ásított a szemmel nem látható, feneketlen örvény. A jégfal rémesen hajlik be a mélység felé, s vigyázni kell az ismeretlen útasnak, nehogy közelebb járulván, besikamodjék oda, honnét nincs, nem lehet szabadulás. Nagyobb kisebb jégdarabokat eregettünk e rémörvénybe, mire az összezapott hullámok zaja mérgesen tört fel a magasba, mint fekhelyében bolygatott oroszán. A szirtörvény keleti végén egy öl magas kupidomú jéghegy tornyosodik, melly alakját a kőboltozatról aláhulló vízecseppeknek köszöni. E csarnok közép magassága tizen négy, belterje pedig kétszáz négyszeg-öltre könnyen tehető. Miután azt minden irányban kellő elővigyázattal bekalandoztuk volna, a hűvösb légmérséklet, akarunk ellen, némi reszketést éreztetett velünk, mit érezni szoktunk valami nagynak közelében. Belsejében, a megtört napsugár bágyadt világától, szent homály borongott, mint ősrű gót egyház mélabús ívezete alatt.

Vágyunk tovább vonzott; mire nézve a fellobogott fáklyák vezérfényénél az oldalterembe hatottunk, melly déli irányban némán, vakító sötéten magasul az ég felé, mint a keresztyénség szent hajdánának komor katakombái. Nagyságra az előbbivel mérközik; de magassága tizenhét öl, s boltozata kupszerű, mellynek körüldomú nyílásán át meglepetve szemléltük a nyájas kék eget. A tükörsima jégfalakon tapasztalt némi cseppkövületeken kívül semmi különös nincs ezen második jégbarlangban.

Hogy a harmadik barlangba hathassunk, vissza kellett térnünk az előcsarnokba, mellyből szolgál a bejárás amabba. Valami rendkívülit vártunk, reméltünk legott, a mint a szűk nyílásba fejünkkel behajlánk: s reményünk, várakozásunkban nem csalatkozánk. A természet csodaszép működésének kis tündérországa tünt föl nekünk ezen nem annyira barlang, mint alacsony folyosón, melly tündérbájainak varázserejével minden képzetet meghaladó gyémántpalotába vezet. Alig néhány vonallal magasabb e kristályfolyosó öt láb nál, úgy hogy még a közép-termetű ember is fejhajt-

va kénytelen rajta végig haladni, melly hoszában nem több pár ölnél. De a falakat és boltozatot egészen elborító hókristály-képek ezer meg ezer változata az, mi a bámulat azon nemével tölti el a természetbarát keblét, minőt még sohasem érzett, s érezni csak itt lehet. Fájtszívűnknek, midőn kijutva a folyosóból, fővegeinken a lesúrolt gyönyörű kristályképek töredékeit pillantók meg. Kedélyünk csak azon egy vigasztaló gondolatban lelt megnyugvást, hogy az örökmunkás természet könnyen helyreüti az okozott kárt.

A folyosó keleti végén lobogó fáklyáink körül fölegyenesedve megállapodánk. Néhány perczig, mint hideg márványszobrok, némán, szótalanul állottunk, tüdődvé, töprenkedve, való-e vagy csak álom, a hol állunk, a mit látunk. Az ész működni megszünt, csak a képzelem lobogtatta varázsfáklyáját. A talajtól fel a boltozatig szelvében, hoszában minden, de minden gyémánt ragyogásu tiszta jéggel van itt fődve. A mesés alvilág szelid szellemeinek, a költői villik, a Jósika-féle Bájvirágok kristálypalotáját képzelek magunknak. — De ez még nem minden, mit szemünk látott, mi érzékeinkre bűerővel hatott. A folyosó végén, két ölnyi magas jégponkon állottunk, honnét egy percze a képzelem szárnyain bekalandozá lelkünk az elbájoló földalatti tündérhont. Onnét indulni, leszállani akaránk a mélységbe, melly alattunk két ölnyre tárt ki. A menedékes jéglap oldalán az erdőszhajdu fejszétével lépcsővágáshoz fogott. Mi azonban égve a vágtyól, mielőbb a gyémántpalotában sétálhatni, untuk várni a hosszadalmas munkát: mirenézve lecsüngő téli öltönyünket aláánk fogva, mint szibériai szánkázók, előre merevült lábaink irányzatában, élcezes megjegyzések s tréfa kacaj közt hirtelen a mélységbe illantunk. Talpra szökdelvén, újra az elébbi komolyság ömlött el mindnyájunk arcán. Hallgatagül járók be a tündérpalotát, melly az alvilág legkeletiebb szögében terül el. Csak miután kiandalgók, kibámulók magunkat, jutottunk szóhoz. Ezer volt a megjegyzés, még több a sohajban kitörő csodálkozás. Kisszerű, alig száz négyszeg-ölnyi tágas a hely, hol a természet ezen csodaszépségét a fáklyák fényzónében lerajzolja: de érdekteljes annak minden fordulata, minden legesekélyebb része. — Minő borzasztó ellentét! Alig félórával ezelőtt fenn a magasban, az ebnapok tikkasztó hőségében szakadtak rólunk az izzadás forró cseppjei: s most, húsz ölnyi mélységben, a zordon tél lehidegebb szakát tapasztalók e jég-hajlékban. De egészen elbűvölt bennünket a kisebb-nagyobb magasságu jégoszlopok szemlélése, mellyek a talajról a boltívet felé egyenesedve merevültek. Magassága még a legnagyobbiknak is alig néhány vonallal haladja meg az egy ölet; átmérője a legvastagabbiknak

nem több egy lábnál: de kristálytiszták mindannyian, s érdekes alkotásuknál fogva mintha gyémányszobrai volnának a haza öröknevű fiainak. Néhányat közölök átkaroltunk, s elhúrozók az itt éjszakra ismét megnyíló feneketlen örvény széléhez, s belélódítván, iszonyú zuhanással nyargaltak oda, hol ismét új vegybontás fogadta őket. E kristályterem keleti szirtfalátul alig egy ölnyi távolban egy kút vonta magára figyelmünket. Két lábnyi magas jégdomborodás a víztömeg foglalványa. Körötte érdekes változatoságban jégloborok csillogtak, mint örei az alabastrompárkányzatú kút víz szellemének. Ledőltem a tiszta jégköretre s figyelmesen vizsgáltam a víz színét, szagát. Savószínű volt az, mint oltott mész megszállott vizeé; szagát nem érzem; megízlelnem pedig — a támadható gyomor baj kikerülése végett — tiltá jó kalauzbarátunk. Szót fogadtam; de, hogy zsineg hiányában mind ennek, mind a két rémes örvénynek mélységét ki nem tanulhattam, örökre bánom; valamint azt is, hogy egy igen érdekes szolgálatot tevő hőmérőnek hiányát kénytelenek valánk sajnosan érezni. De ki számíthat mindenre? főleg ha még tervén kívül is esik némelly tárgy, mire csak útközben ébresztetik figyelem.

Fázni kezdék. Tovább időznünk ez alvilági Szibériában nem vala tanácsos. Megindultunk tehát ki a szabadba, látni újra az eget, meglátni ismét a természet szent templomát. Már ekkor erdőszhajduk a jég-hajlásba lépcsőket vágott, mellyeken — egymásnak segédkezet nyújtva — szerencsésen ponkra verekedünk, s a hókristály-folyosón visszatérve, a félig megvilágított első barlangban találók magunkat, mellyből — néhány üdítő kortyok után — az előir hőtömegén átgázolva, a lajtorjákhöz tartánk. Első voltam, ki e havas üstből szabadulni ohajtván, a lajtorja fogain fölfelé iparkodtam. Most jutott eszembe, mit gyermekkoromban ismételve mondogattak fülembé: „félni jó, de remegni nem.“ Félve haladtam én is fel a magasba, s félelmem óvakodásra intett. Ha valahol, bizonyára itt nagy a haszná a fontolva haladásnak; mert egy eltévesztett lépés halált okozhat. Órangyalom békepartra segített. Fáradtan bocsátkoztam a roppant szirtkatlannak mohlepte kőpárkányára, télies öltönyömből kibontakozva s végpillantást vetve a szédítő mélységbe, mint a hajótörésből partra kapott tengerész, kinek tekintete még egyszer végig szalad a háborgó oceán vész hullámain. A bágyasztó hőség miatt egy pár perc mulva, mint sűrű harmatcseppek, úgy ültek homlokomon az izzadás gyöngyei. Borzasztó változás, illy hirtelen! Tél és nyár, mindkettő az ellentét legfőbb fokán egymással, és mi velök alig egy óranegyednyi időközben találkozáink. Vándortársaim is egymásután mindnyájan fölfelé indultak, s csakhamar

fenn a szabadban a viruló természet nyájas mosolyával találkoztak. Sorban ereszkedtek egymás mellé a kőpadra, kipihenni a mélységből szabadulás terheit. Merengés szállotta meg a fiatal szép arcokat. Szótlanul jártatta kiki szemét a sziklaüreg viránynyal szegélyezett köretén, honnan a nyári lehelre fű, fa, virág s bokorágak szelíden hajlongtak a tátongó mélységbe. Képzelmem óriásszárnyain lebegett azon nagy időfolyamnak, mely e szirtörvény felett toványargalt a mulandóság örök méhébe. Lelkem előtt lebegett a bérczorum ősalakjában, a hogy a háborgó özönvíz hullámaiból a borús légkörbe veté fel magát. Éreztem a természet hatalmas erejét, mellynek megrázkódtatására mozgott a kötömeg minden rétegeiben. Láttam az égre feltörő tűzfolyam lángnyelvét magasán csapkodni, később megszelídülni s ellankadva egészen lecsöndesedni. Majd vizet pillantottam meg, mely a forró szirtkatlant csordultig tölté el. És beállott a vegybontás nagyszerű műtétele. Évezredek haladtak, s a vitztömeg mind mélyebbre szállt, mignem munkásságának csodás termei megnyíltak a föld vizsga gyermekének a mai tágas barlangokban. Nagy vagy, o természet mindenható ura, hatalmas világszellem! Harmatcsepp, virágszál, a legmagasb menny, aether uránjai, a szélveszek bús harcza, az égi láng villáma, mind, mind bölcs kezeid remekelt csodái. Buzgón leomlom színed előtt, dicső! s keblem érzetével leborúlva imádlak, áldlak.

Társaim a mohszőnyegrül fölegyenesedtek. Lelkem elmélyedéséből visszatérvén a külvilághoz, én is talpon voltam. Beállott az elválás percze. Búcsupillantást veténk még egyszer a nagy természet ezen csodaszép tüneményére, mellyet most láttunk először s talán egyszermind utólszor. Valami titkos vonzerő kötötte le lépteinket. Nehéz volt hátmögben hagynunk azt, hová annyi fáradalmon keresztül jutottunk s hol lelkiünk a csodaszzerű látványok varázskarjain hintázott. Egy, egyetlenegy vágy keletkezett szíviünkben: vajha a dermesztő tél zordon napjainak egyikén hathatnánk egyszer ez életben ez alvilági barlangokba, hogy ellentétes képének is szemtanúi lehetnénk. De költői ábrándunk valósulni nem fog soha. Nincs itt télen de csak egy élő teremtmény is. Még a havasok szárnyasa is, unván e rideg magányt, messze száll e vidékről, el, le a völgyekbe, hol az életnek még némi jelei mutatkoznak. A vastag hótakaró alatt eltűnt ösvények szándékában legott első lépténél megakasztják az útast. De, habár odáig hatolhatna is ezer életveszély között, a szirtkatlan magas hótömegébe végkép elsüppedne vakmerőségeért. E botor vágy élhet tehát az útas keblében; de mindörökre azok közé tartozik, mikről azt szoktuk mondani, hogy valósíthatlanok.

Kibontakozva a nyári hőségben télies öltönyeinkből, még egy-

szer s utólszor megtekintők a mély szirtüstöt, s a hegyoldal sűrű tölgyesében eltűntünk, lépteinket karavánunk felé irányzók, hol kíséretünk egy része még mind ebédkészítéssel foglalkozott. Nem telt belé egy óranegyed, czélunknál valánk. Vándortársaim az étkezésig czéllövessel tölték az időt, én pedig eprészetbe ereszkedtem. Az erdőszélen ugyanis nagy bőségben épen ekkor volt érett állapotjában a kedves illatu eper. Szedéshez láttam. Az idylli időtöltés gyermekéveim ártatlan örömóráira vezette vissza emlékezetemet, midőn az ősi hegybirtok mogyorósában jó testvéremmel versenyezve szedegettem az eperbokrok pirosuló gyümölcseit. Ezalatt az ebédhez minden készület megtétezt, s mi a hegy láb árnyas részén vidám lélekkel ereszkedtünk a lágy gypszyenyegre, hogy jó étvágygyal egyszermind, emlitenem is fölösleges. Étkezés után a virgoncz ifjak ismét löszereikhez fogtak, s enyelegve folyt a megszokadt czéllövés, mellynek különböző elmés fogásai édes mosolygást idéztek elő a nézőkben.

Délután három óra volt, midőn a buja növényzetű legelőnjőlakott apró lovainkra a nyergek felrakattak. Málháink s az éléstárral szolgáló általvetők mind a nyeregkápához szorítottak. Az indulásra minden készület megtétezt. Nyergekben voltunk már mindnyájan. Szívélyes búcsut vettünk regényes tanyánktól. Vezériünk indult s mi seregesen utána. A ragyogó nap fényözönével a nyugoti határbérczeknek egekbe magasuló ormai felé látszott hajolni alkonyutjában. Valami festői volt a jókedvű társaság enyelgő utazása e havasi virányokon. A hegyhátak zöld szőnyegén egy-egy kis lóverseny, mulattató versenyfutás rögtönöztetett. Az ifjú lovagok pezsdült kedvét az apró mokány gebék érezték leginkább, mellyek — minthogy ásványkövek szállításában szokták folyvást tölteni napjaikat — illetén pályafutásra nem valának minősítve; azért csak hamar meg is eléglék a sebes vágatást. Föl a bérczek kaptatóinak csendesen haladtunk. Dal és egész serege az ártatlan tréfáknak enyhíté utunk fáradalmait. A meredek lejtőkön nyergeinkből leszállva kísérok lovainkat, mellyek biztos léptekkel bocsátkoztak alá a mélyedésekbe. Egy-egy havasi forrásnál vagy kristálytisza csorgónál rövid pihenést tartottunk. Figyelmünk illetén állomásokon rendszerint általvetőink tartalmára esett. Néhány izletes falat, s a sziklabércz jéghideg eréből egy-egy enyhítő ital új üdülést, újabb kedvet ébresztett a nyári hőség miatt lankadozó tagokban. Ismét lovainkon valánk, s gyönyörrel jártattuk tekintetünket kedves hazánk édes-bájos természetképén, mellyen kellemes és fölséges, szép és nagyszerű, pásztori és rettenetes meghatólag van összehalmozva. Utunk hosszas lovaglás után egy óriásvölgy kanyarulatának kes-

keny ösvényein kigyózdott, s Gura-Ordinkusi mellett elhaladva, mely pillantást vetettünk még egyszer azon vadon-szirtnyilásba, hol Juonelli barlangja ekkor már a nyári alkony homályában csendelgett. Egy rövid órai ügetés után kiindulási pontunkhoz szerencsésen visszaérkeztünk, a Gura-Disgyitului mellékén fekvő erdei tiszti szállodába. Az erdőszhajduk első gondja volt itt kifáradt lovainkon könnyíteni, mellyek, a rájuk nehezült tehertől szabadultan, egy pár erős rázkódás után vigan siettek a kövér legelőre. Málháink a tágas lakszobába hordattak. A konyhán sürgés keletkezett. Mi pedig megfürödtünk a kellő mélységű bérczi folyóban. Megújulva hágtunk a jéghideg habokból a partvirányra, s kevés mozgás után a szálloda hosszan elnyúló tornácának egyik végén baráti kört képezve enyelgők át a kellemes nyári estét. Hirtelen balzsamszellő emelkedik, melly a fenyvesrengeteg sudarain susogva szállott alá a völgybe. Az enyhe szellő perczenként növekedett. A fenyves ormain nyugotirányban barna felhők tornyosultak. A sziklabérczek közé szorúlt vadregényes keskeny völgy komor arcot öltött. A kovályogva emelkedő felhők véstábora mindinkább tömegesült. Keskeny villámszalagok czikáztak hegyen-völgyön, s a mennydörgés hatalmas szavára megrendült a nagy természet. Az illatos szél megijedve rejtekébe vonult, s csöndben szemléleté a borzasztólag érdekes tüneményt. Nyugalomban pihent a néma táj, mintha üdítő harmatért epedne tikkasztó szomjában. Komor borulat lebegett a csendes völgy ölén. Pajkos villámvonalok ifjú-gyorsan szaladtak el rajta. Megjöttek gyér cseppekben a jótékony eső hirnökei. Mennydörgés támadt nyomaikon. Villám, légregség, sűrű zápor összevegyülten csapott le a szomjas természetre. Szakadt az áldásos eső, dagadt kőmedrében a bérczi folyó, mellynek idylli morajja a hullámok közt robogó szikladarabok miatt rémes csatazajjá fajult. A nagyszerűen szép jelenet szemléletébe egészen elmélyedtünk. Feltűnő volt előttünk azon ifjonczhév, mondhatnók, pajzánság, melylyel a villámok e bérczi légtartományon minden irányban végig czikáztak. A mennydörgés szava itt e magaslatokon nem borzaszt, csevegő recsegése vékony elemére mutat. A magasban mulat, mi a beláthatlan téreken meghat. Más a nehéz idő járása a tágas rónákon. A villámczikák lángfolyammá terhesülnek ott, s a mennydörgés harsány bajnokszózatként árasztja el a borús vidéket. Ott ifjú, itt erőteljes férfiú pályáján halad mindkettő. Ott kellemes, itt borzasztó. — Mig éber figyelmünk a meg-megújuló légtüneményen andalgott, a sűrű zápor azalatt egyre szakadt.

De benn a vendégteremben már tiszta edényben párolgott a barátság asztalán az izletes vacsora. A fő erdőszhajdú román nyelv-

ven tisztelettel jelenté az estebéd idejét. Mire mindnyájan helyet foglalánk a hosszú fenyűasztal körül. Jó étvágygyal folyt a vacsora. Végül a pohárköszöntések vidám zaja tört ki. Minden pohárköszöntést a mennydörgés egy-egy harsogása kísért. Vacsoránk végeztével a nehéz idő is szétfoszlott. Ragyogó csillagpalást terült el a megifjult vidéken. Mintha az égi testek is megfürdöttek volna, vidámabban fénylettek alá a magasból. Szótlanul pihent a természet, mint a szív, mellynek vágyai teljesültek. Csak egy fekete rigó füttyörészett a völgyi patak túlsópartján elvonuló pagony lombkoszorúja alatt. Méla hangjaiban valami elandalító volt. A nap fáradalmi után jótékony álm köszöntött be mindnyájunkhoz.

Gura-Disgyitului, jul. 25. Reggeli öt órakor új életpezsgésben hullámozott az erdei szálloda. Kiki talpon volt, öltözött s podgyászait rendezé. A konyha lángvilágban; a lobogó tűznél meleg reggelink készült. Míg reggelizésünk tartott, azalatt lovaink nyereg alá állítottak; a málhák s fegyverek nyeregkapákban. Ajkaink búcsuszóra, forró „Isten-hozzádra“ nyitak. A nyergekből még egyszer szíves kézszerítések, s a völgypataknak fenyügerendákból összerótt hidján tovarobogtunk, fel a sziklabércz meredek oldalának, mellyen azelőtt harmincz órával az éjféli vakító sötétségében bocsátkozánk a viruló völgy csendes ölébe. A völgy felett még hajnalálom lebegett, midőn életvidor karavánunk belőle a bérczetőre hágtott. Vidám danák közt haladtak a fenyves rengeteg vándorai a sziklabércz meredek oldalán; puskaropogások emelték a zajt, Józsi vad kurjongatásai fejezték be. De bámulat zárta le az ajkakát, a mint perczenként magasban emelkedénk. Szirtösvényünk zordon mészkőoszlopokon keringett a meredek hegyoldalon szédítő mélység felett. Apró lovaink, minden ügyességök daczára, egyre botlottak. Most csodáltuk, miként lejtheténk illy nyaktörő úton, melly éjnek idején tiszszerte veszélyesebb.

Két-harmadát meghaladók már a bércznek, midőn a kelő nap aranysugarainak fényözöne áradt el ösvényünkön. Felderült lelkünk; lehányók felső öltönyeinket, s a fenyves vidék balzsamillatában új kedvvel törtünk előre. A tiszta lég, megmosakodva a fenyvek tűszálain csillogó harmatcseppek özönében, élesztőleg hatott mindnyájunkra. Ujra dalok csattantak meg az ifjú ajkakon. A bérczormon valánk, mellyen zöld pázsitszőnyeg terült el, kirakva a szende hajnal miriád harmatcseppjének gyémántjaival. Levetők magunkat nyergeinkből, pihentünk; fáradt gebéink is húzamosakat fújtak. Majd lassan haladtunk egy lankás hegyoldal sötét árnyában, s egy bérczi forrás üdítő éréhez jutván, itattunk. Ismét nyergekben va-

A vidrai csigahegy is véges.

lánk. A nap már a rengetegek fölött járt; hevét kezdők érezni. A fenyves alján egy messze szaladó pázsitos hegyhátra jutánk. Sas-pillantást vetettünk az előttünk megnyílt igéző tájképre. Fölséges, nagy, lélekemelő, életerőt lángoltató minden, mi e magas helyen, közel s távolban szemünk előtt lebegett.

Utunk válpontján állottunk. Látni ohajtók a felső-vidrai festői zuhatagot s a csigahegyet: megválva tehát ösvényüinktől, mely a jégbarlangokhoz vezetett, délkeletnek váltottunk. A gyönyörű fensíkon versenyt futás kezdődött. Az ifjú daliák alatt kikeltek a nyomorúlt gebék csüggeteg alakjokból; mintha Arábia rónáin növeltettek volna, sárkányfajokként szeldelték a tiszta levegőt. Csak egy vén szürke makranczoskodott. Ezer volt vele a baj. Füle mint a dérütött őszi falevél, bágyadtan konyult le. Egy szikrája sem éledt benne a csikókor eleven tüzének. Izzadott szegény; kalandos iramlás nem látszott lenni hivatása. Oldalbordáin, gyepre szegzett otromba fején megvalósulva láthatók a régi magyar közmondást: „Fáradt (vén) lónak farka is nehéz.“ De izzadt rajta a lovagias tartásu ifjú levente is, kinek egy csomó mesterfogásába került, hogy a tovahaladt karavántól el ne maradjon. A lóversenynek határvonalat húzott egy óriás mélyedés. Megállapodánk, s lovainkról leszállva, gyalog ballagtunk a nagyszerű hegyoldal vert ösvényén, mely fűszeres legelőkön s gyér rozskalászokkal hullámzó sovány szántóföldeken kanyargott. Alant valánk a völgyben, mely némán nyúlt el délszak-irányban. Csak a kavicsos ágyán elsiető havasi patak csevegése ébresztgeté azt méla hallgatagságából. Átkeltünk a kies esermelyen, s Nyágra (Fekete) nevű havasi román falu mellett el-sietve, azon hegyaljban állapotunk meg, mely a Kis-Aranyos bájvidékét előlünk elzárta. Nekivetők magunkat a fárasztó kaptatónak, mely Flóra gazdag színpompájában mosolygott. Ösztönszerűleg állapotok meg időszakaszonként lovaink, hogy nagyokat fujhassanak. Majd a bérez sűrű mogyorósában tüntünk el. Egy órai mászás után a hegytető kiváló pontjára jutottunk, honnét egy óriás hegyláncz alatt festőileg elterülve, szemléltük Felső-Vidrát. — Lehattottunk az andaszép völgybe, mellyen a Kis-Aranyos tiszta habja vidám futással lejt. A hegylábánál jobbra kanyarodva, ott álltunk a domb alján, mely Erdély geológiájában csigahegy néven ismeretes. Ez a folyó éjszakkeleti partján, ferde irányban több ölnyi magasságra emelkedik. Alkrésze porondos agyag, mellyben tömérdek sokasága, egymásba ragadt, kővé vált kisebb-nagyobb csigák, melyek többnyire ammonitesek. Igen szépen vannak befoglalva; némelyik alsó, másik felső végével ér ki; némely rétegben olly meg-lepő sorban mutatkoznak, mintha emberi kéz rendezte volna. Lo-

vainkról leszállván, figyelemmel vizsgálgtunk az egész telepet. Igen szép példányokat válogattunk, s magunkkal hozók emlékül. A természet csodaereje lebegett lelkünk előtt, mellyről irva van: „Ronthat, teremthet.“ Hány millió kialudt élet pihen itt évezredek óta!

Megváltunk az érdekes látványtól, s lovainkat a helység alsó részén a kristályfolyó habjaiba tereltük, honnét partra kapva, a vízzuhatagnak tartottunk. A vizesésből gyülemelő pataknak sziklás medrén kertek közt haladtunk fölfelé a vonzó tüneményhez. És ott valánk a műecsetre érdemes természeti jelenet közelében, tőle alig néhány ölnyre. Lenyergelt lovainkat egy közel eső kert sövényéhez kötétek embereink, s minthogy a közlegelő távol vala, számukra bőven hozattunk szénát a faluból. Málháink, a fogyatékon levő élelmi szerekkel együtt, a zuhatag alján elterülő pázsitszőnyegre hordattak. Rövid pihenés után a vizesés körét vizsgálgtók figyelemmel. A Gaina (Tyúk) havastól délnek vonul egy közel három-ezer láb magas mészkő-hegy. Belőle patak buzog föl, s egy pár puskalövésnyi távolban gyönyörű vizesést képez, melly tiz öles zuhanásában művészi vászonra méltó meglepő látványt nyújt. Záporok alkalmával, vagy tartós esőzéskor valóban nagyszerű jelenet. Az óriás vízoszlop ilyenkor olly erővel zajlik a mélységbe, hogy a legkeményebb idegzetű férfi sem képes bár egy sugarának csapását is arczra-borulás nélkül kiállani. Nem így ott mulatásunk időtáján. A tartós nyári aszály tetemesen megapasztá a béreznek különben bő erét. A zuhatag máskor fenséges képe most vékony vízlepelre keskenyült; de a tiz ölnyi esés mégis érdekessé tette a vándor előtt e ritka tüneményt. Lezajlása után a víztömeg patakszalagban futja át az előtte szétterült gyepsíkot, s egy pár száz lépésnyi vig lejtése után újra két öles zuhanyt képez. A tikkasztó nap délpontjához közelített. Ellenállhatlan vágy gerjedt bennünk a zuhanyozásra. Vetkeztünk, s kezdeményül a kis zuhanynál tettünk kísérletet. Varázshatással voltak idegzetünkre a lecsapó tiszta habok. Fölsiettünk ezután a nagy zuhatag alá, hol szerencsénkre a magasból egy bokorág külön vizsugarat szelt az oszlopból számunkra. Sorban állottunk ez alá; de egy-két csapása legott kellemetlen érzést okozott. Az alsó zuhanyhoz tértünk vissza, mellynek habjai közt sokáig édelegettünk. Nehéz volt tőle megválnunk: de az idő intett. Felöltöttünk, s jó étvágygyal ültünk ebédünkhöz, melly az általvetők végeiben eddig jutott. Kevés volt biz az egész, de annál izletesebb. Mig mi falatoztunk, azalatt a falu román ajku gyermekzei a mészkő-rétegekben képződött s elbájolólag változatos mohkővületeket gyűjtöttek csekély díjért számunkra. Csodálva szemlélgetnünk igen, de

puhányszerű természetök miatt magunkkal hoznunk nem lehetett. Sajnálók, hogy ismerőseink a távolban ez okból kellemes éledelettől fosztattak meg. Ebéd után egy kis szünetelést tartottunk, mi érdekes eszmecserékre szolgált alkalmúl. Majd lovaink készen fogadtak, s mi rajtok tréfálkozva folytattuk útunkat a kristálytiszta Kis-Aranyos jobb partján mosolygó virányokon. Átgázolván később a folyót, a sziklás bal parton kigyózdott útunk le a pizstrángos víz mentében. Mögöttünk hagytuk Alsó-Vidrát, s Ponorell román falu alatt azon ponthoz jutottunk, hol e vadregényes havasi táj két legnagyobb ere, a Nagy- és Kis-Aranyos egyesül. Itt útunk azon vonalba szakadt, melly a jelen útrajz elején színezett Aranyos-völgyet ketté szeli. A csillámpalával borított hegyaljban kedvderülten ügettünk a jól tatarozott úton, s nem sokára Topánfalván valánk. Fesztőileg fekszik e kies hely a zordon bérczek meghajlott tövénel, bal partján a víg lejtésű Aranyosnak. Székhelye az erdőszeti hivatalnak. Szándékunk volt jókor Abrudbányára érkezni: Topánfalván tehát nem időztünk, bármennyire édesgetett is bennünket a szende házikörbe a szíves vendégszeretet eleven emléke. Topánfalvánál az Aranyos hidján átkelve, útunk egyenes déliránynak tartott Abrudbánya felé. A gyönyörű természet bájképeivel eltelve, csöndben mélázva léptettünk bányásztanyánk felé. Csak egyszer-egyszer vonúlt ajkunk mosolyra, bohókás kalauzunk elménczségein. Haladtunk, s a nyári alkony enyhe óráiban szerencsésen elértük Abrudbányát. Komolyan léptettünk el a magyar-román város néhány tekervényes utcáján, s megkönnyült kebellet tértünk be a vendégszerető ház udvarára, honnét felejtethetlen kirándulásunkra megindulánk. Az udvaron szíves házigazdánk örömsugárzó arcza fogadott. Leszállván, meleg kézszorítások után, első kötelességünknek tartók érzékeny köszönetünket kifejezni a lelkes bányanagy úrnak azon szíves figyelmeztetésért, minek következtében szép hazánk egy nagyszerű természeti tüneményének szemtanúi lehetünk.

Vass József.